

MAAN SISÄISET HYVINVOINTIEROT

Merkit Suomen sisäisten alueellisten erojen kasvusta ainakin hyvinvoinnin edellytysten suhteen ovat kiistattomat. Sekä väestön että tuotannon-tekijöiden merkittävä keskittyminen on seurausta julkisen aluepolitiikan muutoksesta – tai paremmin heikkenemisestä. Laajemmassa perspektiivissä voidaan puhua talouden vapautumisen ja globalisaation vaikutuksista alueellisesti. Työpaikkojen, infrastruktuurien ja väestön sijoittuminen on tapahtunut enenevässä määrin markkinoiden ehdoilla. Aluepolitiikan keinoin on lähinnä tyydytty tukemaan 4–5 luonnostaan veto-voimaista kasvukeskusta. (Vrt. Tervo 2000.)

Alueellisen keskittymisen hyötyjä ja haittoja on toki seurattu. Valtioneuvoston kanslian asettama alueellista kehitystä ja aluepolitiikkaa arvioinut työryhmä totesikin lokakuussa 2000, että ”vaikka tuotannon ja väestön keskittyminen tuo mukanaan selviä tehokkuusetuja, se aiheuttaa myös ongelmia. Kasvualueilla esiintyy pullonkaloja, jotka heijastuvat hyvinvointitappioina. – Pitkällä aikavälillä on entistä vaikeampaa pitää alueelliset hyvinvointierot kohtuullisina” (Alueellinen kehitys..., 2000, 14).

Kun Suomen Akatemian rahoittaman, 1990-luvun talouslaman vaikutuksia käsittelevän tutkimusohjelman projektien ensi vaiheen tuloksia esiteltiin Helsingissä keväällä 2000, esittivät tutkijat Vesa Vihriälä ja Heikki A. Loikkanen toisistaan poikkeavia tulkintoja ja tuloksia. Vihriälän mukaan Suomen eri alueiden väliset erot supistuivat aina lamaan saakka, mutta lama muutti tilanteen. Talousromahdus iski erityisen pahasti niille alu-

eille, joilla jo entuudestaan taloudelliset voimavarat olivat vähäisemmät. Suurimmat erot alueiden välille muodostuivat vasta lamasta toipumisen aikana. Loikkasen mukaan kaupunkien ja maaseudun väliset kehityserot pienenevät selvästi 1960- ja 1970-luvulla. Tätä hitaammin erot kuitistuivat 1980-luvulla. Loikkanen mittasi alueiden kehitystä kotitalouksien kulutuksella ja tuloilla. Laman vuosikymmenellä tulotaso laski kaikilla alueilla, mutta Loikkasen mukaan suhteelliset erot eivät kasvaneet. Suhteelliset erot eivät myöskään lisääntyneet lamasta toipumisen vuosina. (Talouksriisi-tutkimusohjelman..., 2000.)

Usein aluetarkasteluissa on analysoitavana ollut seutukunta tai jokin muu suhteellisen laaja alueyksikkö. Jos on tarkasteltu erityyppisiä kuntia, on pitäydytty kolmiportaisessa kaupunki-taajama-seutu-ulottuvuudessa. Nämä suhteellisen karkeat luokittelut peittävät kuitenkin alleen mosaikkimaisen kuntarakenteen. Tulokset tai ainakin tulkinnat alueellisen kehityksen suunnasta tai ainakin tulokehityksestä erityyppisissä kunnissa näyttävät siis jotenkin ristiriitaisilta.

Yksiselitteisempi on kuva maan sisäisestä muutoliikkeestä. Tilastokeskuksen mukaan (Saari 2000) päättynyt 1990-luku lähenteli muuttovilkkaudessaan ennätysvuosikymmentä, 1970-lukua. Koko vuosikymmenellä tilastoitiin yhteensä 2,1 miljoonaa asuinkunnan vaihdosta. Tilastokeskuksen Matti Saaren (2000) mukaan muuttolukuja voidaan pitää merkittävinä, koska työelämään tulleet ikäluokat ovat olleet pieniä, mutta muuttaminen on silti ollut hyvin vilkasta. Saaren mukaan maakuntatasoinen tarkastelu osoitti, että maa on jyrkästi polarisoitunut; muutamat kasvukeskukset ovat nostaneet maakuntansa voitollisiksi muuton suhteen. 1990-luvulla suurimmat muuttovoitot kirjattiin Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa ja Pirkanmaalla.

Kirjoitus perustuu tulossa olevaan julkaisuun Kainulainen, Sakari & Rintala, Taina & Heikkilä, Matti: Hyvinvoinnin alueellinen erilaistuminen 1990-luvun Suomessa.

Eniten väkeä muutti pois Lapista, Itä-Suomesta ja Satakunnasta. Kiihtyvällä vauhdilla muutettiin kasvukeskuksiin ja niiden ympäristökuntiin. (Saari 2000; Häkkinen 2000; Suomen virallinen..., 1999.)

Myös EU:n antamat alueelliset avustukset näyttävät lisänneen tuloeroja alueiden välillä 1990-luvulla. Tällaiseen päätelmään tultiin sisäasiainministeriön tilaamassa arvioinnissa EU:n rakennerahastojen toimeenpanosta ja vaikuttavuudesta (EU:n..., 2000). Selvityksen mukaan EU:n tuki ja kotimainen lisärahoitus olivat enintään kyyneet hillitsemään meneillään olevaa tuotannon ja väestön keskittymiskehitystä. Erityisen vaikealta tilanne näytti siellä, missä maatalouden alkutuotanto ja julkiset palvelut hallitsivat aluetaloutta. Kuvattuun kehityksen suuntaan ovat vaikuttaneet myös eduskunnan päätökset julkisen talouden vakauttamisesta ja maatalouden sopeuttamisesta EU-järjestelmien mukaiseksi. Päätösten vaikutukset näkyvät erityisesti maaseutukunnissa ja haja-asutusalueilla. Sisäasiainministeriön tilaaman arvioinnin loppuraportti (EU:n..., 2000) huomauttaa, että muuttoliike syrjäseuduilta EU-rahoituksen ns. kuutosalueen suurin kaupunkeihin ja edelleen muualla sijaitseviin kasvukeskuksiin on jatkuvasti lisännyt aluetalouseroja.

Kuvatun kaltaisista kehitysanalyseista kumpuaa intressi tässä artikkelissa esiteltävään tutkimukseen. Mielestämme on lähes silmiinpistävä, että viimeaikainen tutkimus on painottunut niin selvästi aluetaloudellisiin tekijöihin ja jättänyt mittavissa olevan yksilötason hyvinvoinnin vaihtelun vähäiselle huomiolle. Poikkeuksen tästä muodostaa lähinnä väestön tulokehitys. Käsittelemme on se, että mikäli analyysit Suomen alueellisesta jakautumisesta tai ainakin erilaistumisesta hyvinvoinnin edellytystekijöiden suhteen otetaan vakavasti, on kaikki syy odottaa myös yksilötason hyvinvointierojen lisääntyneen maan eri osissa ja erityyppisissä kunnissa.

Keskeinen pyrkimyksemme on ollut selvittää muutosta eli sitä, onko suomalaisten mitattavissa olevassa hyvinvoinnissa tapahtunut 1990-luvun aikana alueellista erilaistumista. Suuri kysymyksemme on muotoa konvergenssia vai divergenssiä? Analyysikehikkomme ei kuitenkaan ole maan eri alueet – etelä versus pohjoinen tai itä versus länsi – sinänsä, vaan kuntatyyppi. Tarkastelemme hyvinvoinnin eriytymistä tai samanlaistumista kuntien kaupunkimaisuus–maaseutumaisuus-ulottuvuudella.

Hyvinvoinnin alueellista erilaistumista käsittelevä tutkimusperinne viimeksi kuluneiden kahdenkymmenen vuoden aikana ei ole kovin runsas. 1960-luvulla alueellinen näkökulma oli vahvemmin esillä, jolloin aihe herätti myös opinnäytteen tekijöiden kiinnostuksen (esim. Riihinen 1963 & 1965). 1970-luvun loppupuolella ilmestynyt Alueellinen kehittyneisyys -tutkimusta (1979) voidaan pitää alueellisen tutkimusintressin yhtenä herättäjänä. Tutkimuksessa tarkasteltiin elinolojen ja hyvinvoinnin alueellisia eroja vuonna 1975. 1980-luvulla kiinnostus kasvoi ja aihetta käsittelevien tutkimusten määrä lisääntyi (Aronen & Siirilä 1981; Lankoski & Siirilä 1982; Siirilä 1984; Kuitunen & Siirilä 1985; Alueelliset..., 1988; Siirilä & al. 1988), tosin valtaosin yksittäisten tuottelaiden tutkijoiden mielenkiinnosta johtuen.

1990-luvulle tultaessa kiinnostus hyvinvoinnin alueellista erilaistumista kohtaan väheni. Kaupunkeja ja maaseutua ei enää verrattu toisiinsa, vaan intressi kohdistui yksinomaan joko maaseutuun yleiskäsitteenä tai yksittäisiin maaseutukuntiin tai kaupunkeihin.

1990-luvun alueellista hyvinvointia koskevat tutkimukset voidaan jakaa karkeasti kuuteen ryhmään tutkimusintressin mukaan. Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat tutkimukset, joissa käsitellään lähes yksinomaan maaseutupolitiikkaa, sen muuttumista ja muuttumiseen vaikuttaneita syitä, maaseudun tulevaisuutta koskevia visioita sekä toimintaehdotuksia maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämiseksi (esim. Korhonen 1999; Oksa 1994 & 1998; Andersson 1998). Toiseen ryhmään kuuluvat maaseudun ja kaupunkien luokittelua ja tyypittelyä käsittelevät tutkimukset (esim. Palttila & Niemi 1999; Keränen & al. 1993; Aulaskari & Keränen & Malinen 2000). Kolmanteen ryhmään voidaan sijoittaa tutkimukset, joissa käsitellään jossain määrin maaseudun asukkaiden hyvinvointia. Kohteena ovat viljelijäväestö (Kallio 1997; ks. Kainulainen 1998), 15–50-vuotiaat kainuulaiset (Kainulainen 1999), maataloudessa työskentelevät naiset (Sireni 1998), maaseudun naiset (Högbacka 1995) tai maaseudun nuoret miehet (Rouhiainen 2000). Koska asukkaiden hyvinvointia koskevat tutkimukset kohdistuvat vain rajatulle alueelle ja käsittelevät vain jotakin väestöryhmää, ei tutkimustuloksia voida yleistää koko maata koskeviksi.

Neljänteen kategoriaan sijoittuvat kaupunkipoliittikkaa käsittelevät tutkimukset (ks. Andersson 1999; Vartiainen & Antikainen 1998).

Oman (viidennen) ryhmänsä muodostavat tutkimukset, joissa on palattu uudelleen tarkastelemaan hyvinvoinnin alueellista erilaistumista. Tätä ryhmästä kannaltamme keskeisin on vuonna 1999 ilmestynyt Elinolojen alueellinen erilaistuminen (Siirilä & Viljanen & Jousmäki 1999). Tutkimus on replikaatio vuonna 1988 tehdystä tutkimuksesta Hyvinvoinnin alueelliset erot Suomessa (Siirilä & al. 1988). Molemmissa tutkimuksissa on käytetty samaa aluejakoa sekä samoja hyvinvointi-indeksejä. Hyvinvointi-indeksit on rakennettu samoista muuttujista ja vuoden 1999 raportissa aineisto muuttujiin on kerätty vuosilta 1995–1997. Tutkimuksessa hyvinvoinnin alueellista jakautumista on myös pyritty tämentämään ns. poikkeavaa käyttäytymistä kuvaavilla muuttujilla sekä pitkäaikaistyöttömyyttä ja työttömien määrää koskevilla poikkileikkaustiedoilla.

Kuudenteen ryhmään kuuluvat tutkimukset, joissa alueellista erilaistumista on tarkasteltu muuttoliikkeen näkökulmasta. Kysymystä on lähestytty tutkimalla muuttaneita, muuttoliikkeen suuntaa, muuttoliikkeen laatua ja muuttoalttiutta (esim. Antikainen 2000; Suikkanen 2000).

Lisäksi Oulun yliopiston maantieteen laitoksella on alueellista erilaistumista tarkasteltu (gismenetelmällä) muun muassa tuloerojen (Rusänen & al. 2000) ja huoltosuhteen (Muilu & Rusänen & Naukkarinen 1997) näkökulmista. Oulun yliopiston maantieteen laitos on myös mukana EU:n rahoittamassa kansainvälisessä tutkimusprojektissa, jossa etsitään keinoja maaseudun nuorten (16–25-vuotiaiden) syrjäytymiskehityksen estämiseksi (Muilu 2000). Joensuun yliopistossa alueellista erilaistumista on lähestytty tarkastelemalla joko yhtä tai useampaa syrjäiseksi maaseutukunnaksi/kyläksi määriteltä paikkakuntaa ja niissä tapahtuneita muutoksia (esim. Oksa 1994 & 1998).

AINEISTO JA METODISET RATKAISUT

Alueellisesti, ajallisesti ja hyvinvoinnin osalta katettavia yksilötasoisia aineistoja ei ole käytettävissä. Tämän puutteen vuoksi tutkimuksessamme on lähdetty liikkeelle kuntakohtaisista tiedoista. Näin ollen tässä raportoitavat tulokset pohjaavat

kuntatasolle aggregoituihin tietoihin. Tiedot on suhteutettu väestöön niin, että erikokoisia kuntia on mahdollista verrata toisiinsa.

Väestön hyvinvointia kuvaavat kuntakohtaiset tiedot on koottu olemassa olevista lähteistä. Keskeisin tietolähde on ollut Stakesin ylläpitämä SOTKA-tietokanta. Tämän tietokannan sisältöä on täydennetty Altikan tiedoilla (kunnan vuosikate, väestön tulot) ja Tilastokeskuksella teetetyillä ajoilla (konkurssit, alkoholikuolemat, itsemurhat). Osa tiedoista on poimittu itse kuntilastoista (huumausainerikokset).

Tiedot on poimittu vuosilta 1992, 1994, 1996 ja 1998 kuvaamaan kehitystä 1990-luvulla. Joidenkin tietojen osalta mukana on myös vuosi 1990. Tarkasteluissa on mukana 452 kuntaa kunakin tiedonkeruun vuotena. Tietoja ei ole aina ollut mahdollista saada juuri kyseiseltä vuodelta, jolloin on otettu käyttöön tätä ajallisesti mahdollisimman lähellä oleva tieto.

Kuntalaisten hyvinvointi on jaettu keskeisiin ulottuvuuksiinsa ja näitä ulottuvuuksia kuvaamaan on etsitty yksittäiset muuttujat edellä luetelluista tietolähteistä.

Alueellisia eroja tarkastellaan lähinnä kuntien kaupunkimaisuusasteen perusteella. Tutkimuksessa käytetään 5-portaista jakoa¹. Jaottelun mukaan kunnat jakaantuvat eri tyyppeihin seuraavasti: kaupunkiseudun keskuksia 40, kaupunkimaisia kuntia 14, kaupunkien läheistä maaseutua 160, ydinmaaseutua 145 ja harvaan asuttua maaseutua 93. Kunnat on analyyseissa luokiteltu jokaisena vuonna vuoden 1999 kuntajaon mukaisesti.

Tutkimuksessa käytetty 5-portainen kuntajakoa vastaa melko hyvin Tilastokeskuksen kolmiluokkaisen kuntaryhmitystä (esim. Kunnat 1995). Maaseutupolitiikan näkökulmasta tarkasteltuna merkittävää on se, että käyttämämme jako tuo esille maaseutualueiden erilaistuneisuuden.

Yksilötason hyvinvointia kuvaavat hyvinvointi-indeksit rakennettiin seuraaville hyvinvoinnin ulottuvuuksille:

- työllisyys (2 muuttujaa)
- talous/toimeentulo (4 muuttujaa)
- koulutus (2 muuttujaa)
- asuminen (2 muuttujaa)

¹Kuntajakona sovellettiin sisä- ja ympäristöministeriöiden yhteisen Kaupunkien ja maaseudun vuorovaihtusryhmän hyväksymää jaotusta.

Taulukko 1. Hyvinvointimittarit ja niiden kriteerit

Ulottuvuus	Mittari	Katkaisukohta korkeimpaan kolmannekseen	% väestöstä kuuluu luokkaan 3	% kunnista kuuluu luokkaan 3
Elintaso	Nettotulot mk per kulutusyksikkö	> 58 391 mk	34	8
	EPV-asunnoissa asuvat asuntokunnat	< 4,35 % asuntokunnista	33	5
	Korkea-asteen koulutuksen saaneet	> 16,1 % 15 v. täyttäneistä	33	11
	Työkyvyttömyyseläkkeen saajat	< 72,4 per 1 000 asukasta	33	18
	Sairaalapotilaita vuodessa	< 135,2 per 1 000 asukasta	31	17
	Psykososiaaliset ongelmat	Psykiatrian alan potilaat vuodessa	> 6,7 per 1 000 asukasta	34
Alkoholikuolemat		> 17,4 per 10 000 henkilövuotta	33	26
Sijoitetut lapset		> 11,8 per 1 000 alle 18-vuotiasta	34	10
Poliisin tietoon tulleet väkivaltarikokset		> 5,8 per 1 000 asukasta	35	13
Toimeentulotukea saaneet		> 12,2 % asukkaista	34	14

- terveys (3 muuttujaa)
- rikollisuus/turvattomuus (3 muuttujaa)
- radikaalit sosiaaliset ongelmat (5 muuttujaa).

Muuttujat tarkemmin, niiden muoto sekä tietojen saatavuus eri havaintovuosilta on esitetty liitetaulukossa 1.

Yksilötason hyvinvoinnin pääulottuvuuksien esille saamiseksi aggregoidusta aineistosta suoritimme useita faktorianalyseja eri kriteerein. Tulokinnallisesti selväpiirteisimmän ratkaisun tuotti analyysi, jossa muuttujien määrää hyvinvoinnin eri komponenteilla supistettiin vähentämällä toisiaan lähellä olevia muuttujia. Jatkoanalyysien pohjaksi otettu faktoriratkaisu on esitetty liitetaulukossa 2.

Faktorianalyysin pohjalta väestön hyvinvointi näyttää ryhmittyvän viiteen laadullisesti erilaiseen ulottuvuuteen. Ensimmäinen ulottuvuus muodostuu tekijöistä, jotka kuvaavat ihmisten tulotaso, koulutustasoa, terveydentilaa ja asumistasoa. Ulottuvuudesta käytetään jatkossa nimeä elintaso. Toinen ulottuvuus nitoo yhteen erilaisia väestön psykososiaalista tilaa kuvaavia seikkoja. Näitä ovat psykiatristen potilaiden määrä, väkivaltarikosten määrä, alkoholikuolemat, lastensuojelutapaukset ja toimeentulotuen (sosiaali-

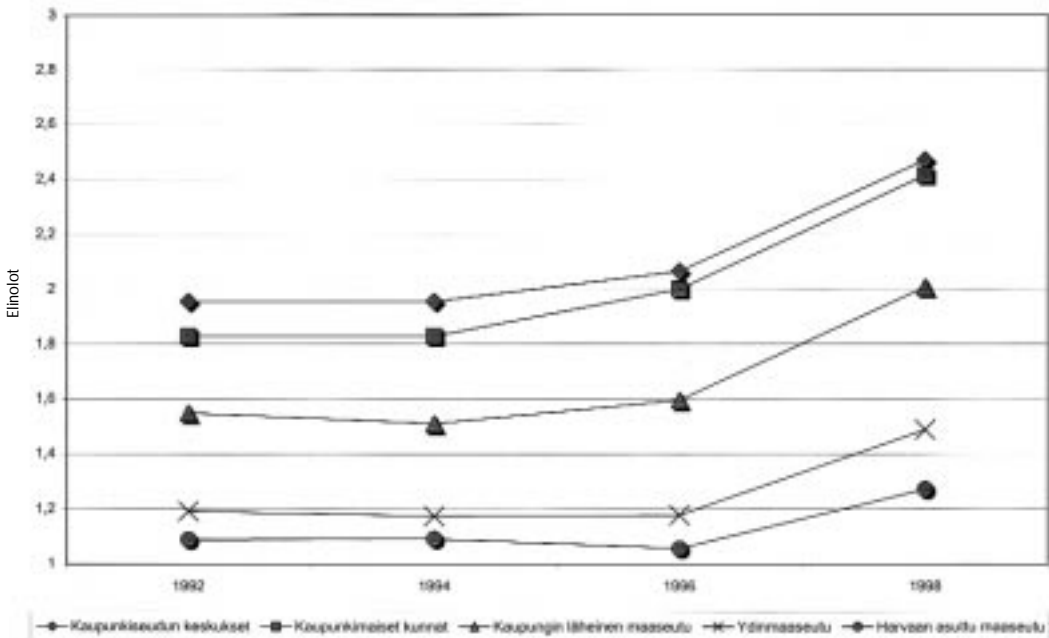
työn) saanti. Siitä käytetään jatkossa nimeä psykososiaaliset ongelmat. Kolmannella ulottuvuudella yhdistyvät työttömyys, toimeentulotuen saanti, keskiasteen koulutus ja asumistaso. Neljäs kokonaisuus koostuu pitkäaikaistyöttömyyden ja osin työttömyyden yleisyydestä. Viidennen ulottuvuuden muodostavat itsemurhat, velkajärjestelyt ja alkoholikuolemat.

Ulottuvuudet menevät osin päällekkäin. Tämän (ja käsitteellisen selvyuden) vuoksi kahdesta pääulottuvuudesta muodostettiin summamuuttujat kuvaamaan 1. elintasoa ja 2. psykososiaalisia ongelmia. Summamuuttujien käyttöön päädyttiin niiden faktoripistemääriä helpomman tulkittavuuden vuoksi: summamuuttujan varianssissa on mukana vain siihen kuuluvien muuttujien varianssia.

Jatkossa kuvaamme näiden kahden summamuuttujan avulla väestön hyvinvointia maan eri osissa ja eri kuntatyypeissä.

Summamuuttujien muodostamisen pohjaksi laskettiin aineistosta muuttujien väestöpainotetut keskiarvot kuvaamaan 1990-luvun keskimääräistä tilannetta. Jakaumien perusteella kunnat luokiteltiin kolmeen osaan sen mukaan, kuuluiko niiden väestö kunkin muuttujan osalta kor-

Kuvio 1. Elintaso eri kuntaryhmissä 1990-luvulla, kuntaryhmittäiset keskiarvot

keimpaan, keskimäiseen vai alimpaan kolmannekseen Suomessa. Arvon yksi (1) saivat kunnat, joiden väestö kuului keskimäärin alimpaan kolmannekseen. Keskimäiseen kolmannekseen kuuluvat saivat arvon kaksi (2) ja korkeimpaan kolmannekseen kuuluvat kunnat saivat arvon kolme (3). Muuttujien katkaisukohtat esitetään taulukossa 1.

Kahdesta ensimmäisestä ulottuvuudesta (elintaso ja psykososiaaliset ongelmat) muodostettiin summamuuttujat laskemalla yksittäisten muuttujien keskiarvo. Molemmat summamuuttujat muodostuivat viidestä tekijästä, joten niiden arvot voivat vaihdella 1:n ja 3:n välillä.

Analysimme perustuu jatkossa näiden kahden summamuuttujaksi operationalisoidun hyvinvointiulottuvuuden tarkasteluun kuntatyyppi-kontekstissa.

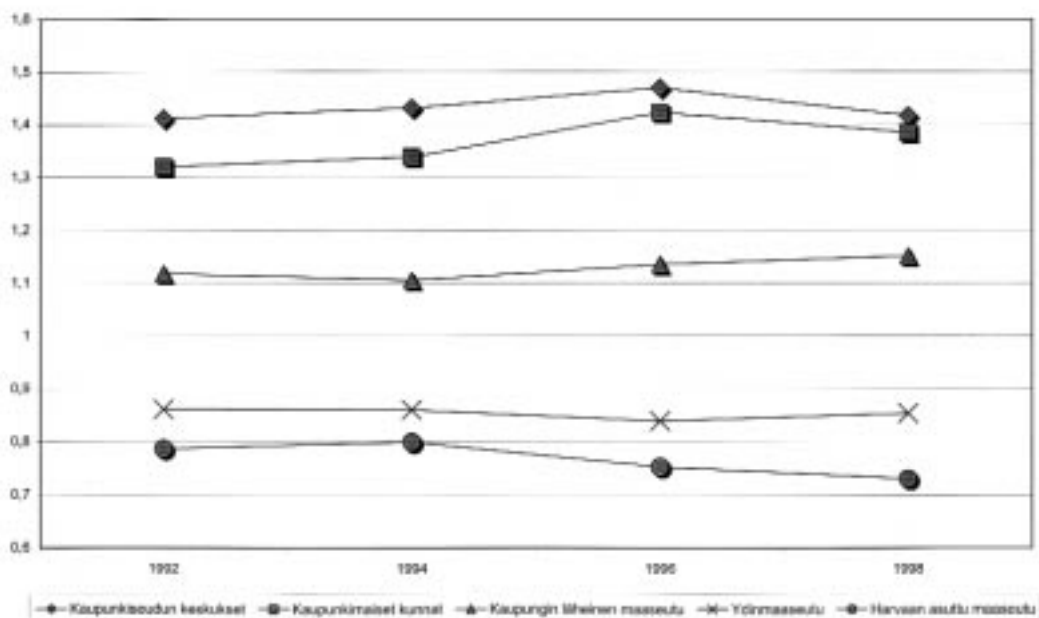
ELINTASO KUNTATYYPEITTÄIN

Kuviossa 1 esitetään summamuuttujalla esiin saadun väestön elintason erot ja erojen kehitys viidessä erilaisessa kuntatyyppissä yli 1990-luvun. Keskiarvoihin perustuvat kuvaajat osoittavat nimenomaan absoluuttisia eroja (summamuuttujan asteikolla).

Väestön elintaso on kohonnut suhteellisen tasan vuosikymmenen puolivälin – taloudellisen laman syvimmän hetken – jälkeen. Samalla erot kuntaryhmien välillä olivat kasvaneet, vaikka erot olivat suhteellisen selvät jo vuosikymmenen alkuvuosina. Harvaan asuttu ja ydinmaaseudun kunnista vain muutamat kuuluivat kuntien parhaimmiston elintason osalta vuonna 1992. Kaupunkien läheisen maaseudun kunnissa tilanne oli tuolloin (kin) jonkin verran parempi. Kaupunkiseutujen keskuksissa ja kaupunkimaisissa kunnissa elintaso oli tuolloin korkein. Erot ovat kasvaneet kuntaryhmien mutta myös kuntien välillä. Elintason kuntien välinen standardoitu keskihajonta on kasvanut vuoden 1992 0,44:stä vuoden 1998 0,54:ään.

Erot kuntaryhmien välillä pysyivät osapuilleen samoina vuoteen 1994 asti. Tämän jälkeen kuntien välinen järjestys on pysynyt samana, mutta erot kaupunki- ja maaseutukuntien välillä ovat selvästi kasvaneet. Kun vuonna 1992 ja 1994 kaupunkikuntien elintasomittarin keskiarvo oli 1,9, niin vuonna 1998 keskiarvo oli jo 2,4. Myös kaupunkien läheinen maaseutu on päässyt osalliseksi elintason kasvusta: vuoden 1992 keskiarvo 1,5 on vuonna 1998 kaksi. Sen sijaan maaseutu- maisten kuntien tilanne on pysynyt edelleen heikkona, eivätkä ne ole päässeet osallisiksi väestön

Kuvio 2. Kuntaryhmien suhteellinen elintaso 1992–1998, poikkeama vuosikeskiarvosta

elintason kohoamisesta samassa määrin. Mitä kaukaisemmasta maaseudusta on kyse, sitä heikommin elintason kasvu on sitä koskettanut.

Kuviossa 2 esitetään kuntaryhmien suhteellisen elintaso neljänä tutkimusvuonna. Elintason suhteellisia muutoksia tarkastellaan niin, että kunkin kuntaryhmän vuosikeskiarvoa verrataan kunkin vuoden yleiseen keskiarvoon, jolloin kokonaiskasvun vaikutus ikään kuin leikkautuu pois. Näin tarkastellen erot kaupunkien ja maaseudun välillä kasvoivat vuosikymmenen puolivälissä lähestyen kuitenkin vuosikymmenen loppupuolella alkupuolen tasoa. Harvaan asuttu maaseudun elintaso on kuitenkin lähtenyt erkanaamaan kauemmas kaikkien kuntien keskiarvosta. Suhteelliset muutokset kuntaryhmien välillä ovat kuitenkin loivempia kuin absoluuttiset muutokset.

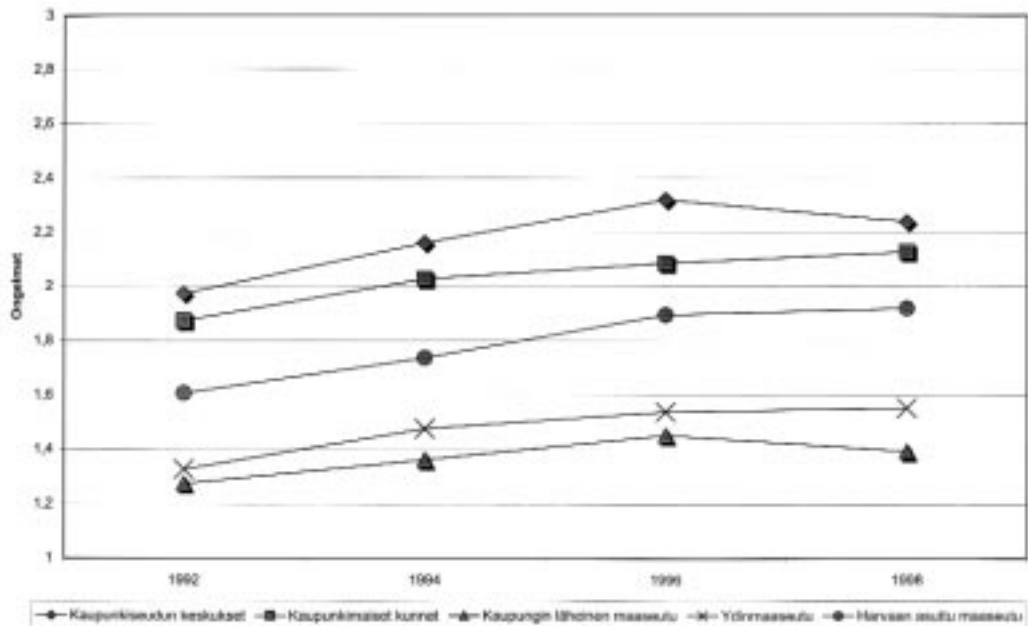
Elintason summamuuttuja muodostui seuraavista tekijöistä: tuloista, asumisesta, koulutuksesta, työkykyisyydestä ja terveydentilasta. Kaikki nämä tekijät on suhteutettu kuntien väestöön ja luvut ovat kuntatasolle aggregoituja. Kyse on kuntien välisistä eroista. Mistä erot voivat johtua?

On pidettävä mielessä, että summamuuttuja mittaa (väestötasolla) melko pysyviä asioita. Tässä suhteessa herkin mittari ovat tulot: tulotason kohoaminen selittyy esimerkiksi työllistymisestä.

Sen sijaan työkyvyttömyyseläkkeen ja sairaalapotilaiden tai asumistason muutokset ovat väestötasolla suhteellisen hitaita. Ei liene oletettavaa, että näin suuret muutokset selittyisivät muutoksista yksilöiden tasolla. Selitys saattaa löytyä muuttoliikkeestä. Kuntaryhmien välillä on ollut voimakasta muuttoliikettä, mikä saattaa osaltaan selittää yllä esiteltyjä muutoksia. Tämän tulkin mukaan maaseutukuntien terveet, koulutetut ihmiset olisivat siirtyneet kaupunkeihin hyväpalkkaisuun töihin.

Summamuuttujan sisältämät yksittäiset muutokset eivät kaikki kehity samaan suuntaan kaikissa kuntaryhmissä. Elintason nousu on ensi sijassa seurausta tulotason ja koulutusasteen kohoamisesta ja sairastavuuden vähenemisestä. Sen sijaan työkyvyttömyyseläkkeelle joutuminen on pysynyt suhteellisen vakaana ja erittäin puutteellisesti asuvien osuus on laskenut sitä voimakkaammin, mitä kauemmas kasvukeskuksista siirrytään. Jos siis tarkasteltaisiin pelkästään tuloja, koulutusta ja kuntalaisten sairaalakäyntejä, olisi 1990-luvun kehitys vielä voimakkaampaa kuin edellä esitetty. Muutokset kuntaryhmien välillä eivät ole suoraan alueista johtuvia, vaan ne kertovat alueiden erilaistumisesta niin taloudellistuotannollisessa mielessä kuin väestörakenteeltaan (erityisesti ikärakenteen vinoutuminen).

Kuvio 3. Psykososiaaliset ongelmat eri kuntaryhmissä 1990-luvulla, kuntaryhmittäiset keskiarvot

PSYKOSOSIAALISET ONGELMAT
KUNTATYYPEITTÄIN

Hyvinvoinnin faktorianalysissa esiin saatu toinen keskeinen ulottuvuus tulkittiin psykososiaalisiksi ongelmaisuudeksi. Tämän pohjalta rakennettiin tätä ulottuvuutta mittaava summamuuttuja. Psykososiaalisten ongelmien muutoksia tarkastellaan samoin kuin elintason kasvua edellä.

Tulos kuntaryhmittäin on käänteinen elintason kehitykselle: ongelmia on eniten kaupunkikunnissa ja vähiten maaseutukunnissa (kuvio 3). Maaseutukuntien sisällä kuntaryhmät jakautuvat kuitenkin eri lailla kuin elintason kohdalla: harvaan asuttu maaseutu ja kaupunkien läheinen maaseutu vaihtavat keskenään paikkaa. Ongelmat ovat siis harvinaisempia kaupunkien läheisellä ja ydinmaaseudulla ja hieman yleisempiä harvaan asutulla maaseudulla. Yleisimpiä psykososiaaliset ongelmat ovat kuitenkin kaupunkiseutujen keskuksissa.

Kuten edellä elintason kohdalla myös psykososiaaliset ongelmat ovat lisääntyneet vuosikymmenen loppua kohden tultaessa. Jyrkin kehitys on kuitenkin ilmeisesti taittumassa, sillä kasvu on pysähtynyt vuoden 1996 jälkeen, erityisesti kaupunkiseutujen keskuksissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla. Muissa kunnissa ongelmien yleistyminen jatkuu edelleen. Kuntien väli-

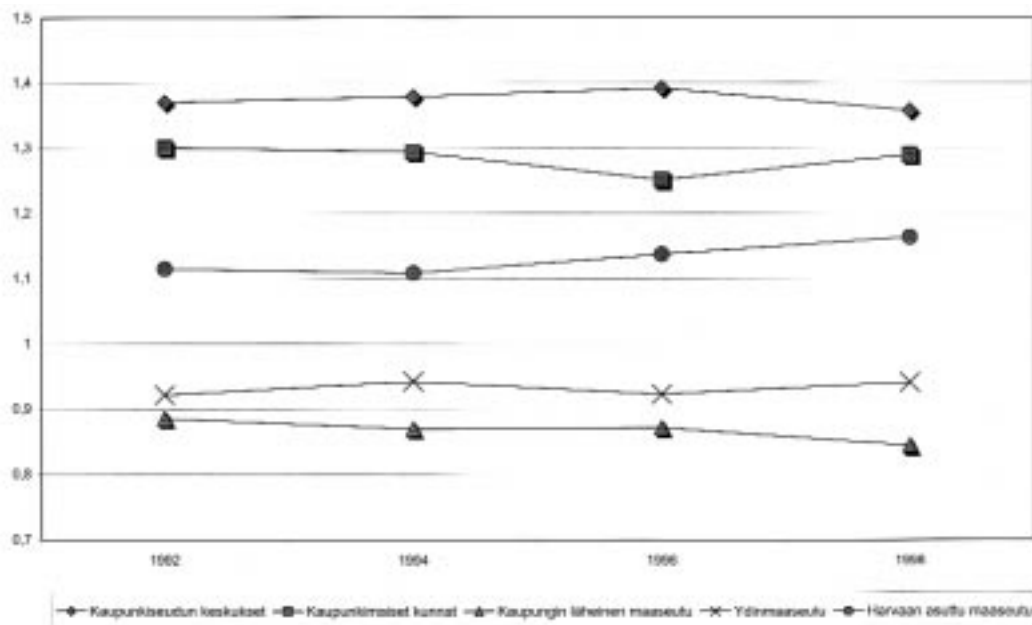
set erot näyttävät kuitenkin kasvavan edelleen: psykososiaalisten ongelmien standardoitu keskihajonta on kasvanut vuoden 1992 0,43:sta vuoden 1998 0,50:een.

Psykososiaaliset erot joidenkin kuntaryhmien välillä ovat kasvamassa myös suhteellisesti (kuvio 4). Kaupunkiseutujen keskukset, kaupunkimaiset kunnat ja harvaan asuttu maaseutu pysyttelevät kaiken aikaa keskiarvon yläpuolella. Kaupunkiseudun keskusten suhteellinen asema on vuoden 1996 jälkeen alkanut parantua sosiaalisten ongelmien osalta. Kaupungin läheisen maaseudun asema näyttää taas paranevan tasaisesti kaiken aikaa. Maaseutukunnista harvaan asutun maaseudun asema sen sijaan näyttää tasaisesti heikkenevän. Kaupunkimaiset kunnat näyttävät kokevan talouden kasvukipuja: psykososiaaliset ongelmat ovat vuosikymmenen lopulla palaamassa vuosikymmenen alkupuolen tasolle.

HYVINVOINNIN ALUEELLINEN ERILAISTUMINEN

Edellä on tarkasteltu sitä, kuinka väestön hyvinvointi ryhmittyy eri ulottuvuuksiksi ja kuinka nämä jakautuvat eri kuntatyyppien kesken. Analyseissa todettiin, että kuntatyyppillä on selkeä yhteys väestön hyvinvointiin. Ilmiötä voidaan lähestyä myös toisesta suunnasta: tarkastella sitä, millaisia

Kuvio 4. Kuntaryhmien psykososiaaliset ongelmat 1992–1998, poikkeama vuosikeskiarvosta

Taulukko 2. Elintason ja psykososiaalisten ongelmien ryhmäkeskiarvot

	Klusteri				
	I	II	III	IV	V
Elintaso	0,74	-0,50	-0,20	0,36	-1,19
Psykososiaaliset ongelmat	-0,81	-0,68	-1,85	0,47	0,16
N	60	181	39	62	110

ryhmiä kunnat muodostavat väestön elintason ja psykososiaalisten ongelmien mukaan riippumatta kunnan hallinnollisesta luokituksesta. Tätä analysoidaan seuraavassa klusterianalyysin avulla vuoden 1998 tietoja käyttäen.

Suomen kunnista muodostettiin klusterianalyysin avulla viisi keskenään mahdollisimman samanlaista ja samaan aikaan mahdollisimman erilaista kuntaryhmää. Ryhmien lukumäärä pakotettiin viiteen sen vuoksi, että voidaan verrata analyysia viiteen hallinnollisesti muodostettuun kuntaryhmään. Taulukko 2 antaa kuvan kunkin klusterin luonteesta. Taulukossa esitetään elintason ja psykososiaalisten ongelmien summamuutujien keskiarvot eri klustereissa.

Klusterianalyysissä muodostui kuntalaisten elintason ja psykososiaalisten ongelmien perusteella seuraavat kuntaklusterit: I korkean elin-

tason ja vähäisten ongelmien kuntaklusteri (60 kuntaa), IV korkean elintason ja yleisten ongelmien klusteri (62 kuntaa), III matalan elintason ja hyvin vähäisten ongelmien klusteri (39 kuntaa), II matalan elintason ja vähäisten ongelmien klusteri (181 kuntaa) sekä V matalan elintason ja yleisten ongelmien klusteri (110 kuntaa).

Taulukko 3 vahvistaa raportin aiemmat tulokset elintason sekä psykososiaalisten ongelmien ja kuntaryhmien välisistä yhteyksistä. Valtaosa jokaisen kuntaryhmän kunnista sijoittuu sitä hyvin kuvaavalle klusterille. Tulos osoittaa kuitenkin myös sen, että jokaisesta kuntaryhmästä löytyy myös yleisestä linjasta poikkeavia kuntia.

Kaupunkikunnista esimerkiksi Espoossa, Kauniaisissa, Lohjalla ja Savonlinnassa on keskimääräistä vähemmän psykososiaalisia ongelmia. Kaupungin läheisen maaseudun kunnista on psy-

Taulukko 3. Kuntien sijoittuminen eri kuntaklustereihin kuntatyypeittäin

Klusterin luonne	Kaupunki-seudun keskus	Kaupunki-mainen kunta	Kaupungin läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu
korkea elintaso, vähän ongelmia	7	3	49	1	0
korkea elintaso, paljon ongelmia	31	10	12	5	4
matala elintaso, hyvin vähän ongelmia	0	0	23	13	3
matala elintaso, vähän ongelmia	2	1	65	91	22
matala elintaso, paljon ongelmia	0	0	11	35	64
N	40	14	160	145	93

kososiaalisia ongelmia keskimääräistä enemmän esimerkiksi Karkkilassa, Orimattilassa, Rovaniemen maalaiskunnassa ja Siilinjärvellä. Ydinmaaseudun kunnista suhteellisen korkeaan elintasaan ovat yltäneet esimerkiksi Uusikaupunki, Säkyliä, Outokumpu ja Karjaa. Harvaan asutun maaseudun yleisestä linjasta poikkeavat vähäisten ongelmien vuoksi Iniö, Leivonmäki ja Maksamaa sekä korkean elintason perusteella Inari, Suolahti, Utsjoki ja Velkua.

Lopuksi tarkastelemme vielä elintaso- ja psykososiaalisten ongelmien summamuuttujien perusteella muodostettujen kuntatyyppien alueellista jakautumista Suomen kartalla. Alueellinen tarkastelu perustuu vuoden 1998 tietoihin.

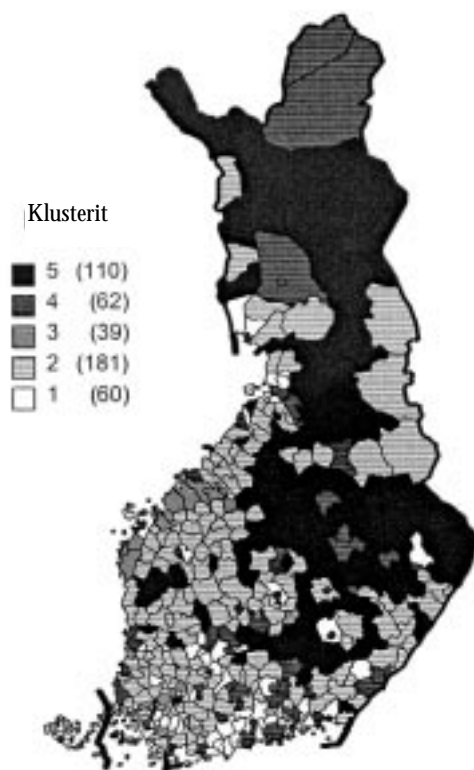
Kuviossa 5 esitetään klusterianalyysillä muodostettujen erityyppisten kuntien sijoittuminen maan eri osiin. Maantieteellisesti muodostuu kolme erilaista aluetta, joille kullekin on ominaista aineellisen elintason ja psykososiaalisen ongelmisuuden spesifinen kombinaatio.

Ensimmäinen hyvinvointialue (kartassa numero 1, valkea) muodostuu korkean elintason ja vähäisten ongelmien kunnista, jotka sijoittuvat usein kasvukeskusten läheisyyteen. Erityisen suuren "onnella"-alueen muodostavat pääkaupunki-seudun länsi- ja osin pohjoispuolelle sijoittuvat kunnat. Myös Turun, Tampereen ja Oulun seuduilla on kuntia, joilla menee taloudellisesti hyvin samaan aikaan, kun psykososiaaliset ongelmat ovat suhteellisen harvinaisia.

Toisen alueellisen kokonaisuuden muodostavat länsirannikon tuntumassa olevat Pohjanmaan kunnat. Vaikka niiden elintaso ei ole erityisen korkea, on niissä psykososiaalisia ongelmia joko vähän tai erityisen vähän (kartassa numerot 2 ja 3, vaaleanharmaa).

Kolmannen kuntaryhmän muodostavat alhai-

Kuvio 5. Elintason ja psykososiaalisten ongelmien perusteella muodostuneet kuntaklusterit

sen elintason ja yleisten psykososiaalisten ongelmien kuntien ryhmittymä (kartassa numero 5, musta). Tämäntyyppiset kunnat sijoittuvat suhteellisen usein Itä- ja Pohjois-Suomeen mutta muodostavat eräänlaisen kielekkeen myös keski-Suomen alueelle. Harvaan asuttujen Itä- ja Pohjois-Suomen kuntien huono asema suhteessa muiden alueiden kuntiin on yhä edelleen nähtä-

vissä, kuten on ollut siitä asti, kun alueellisia vertailuja on tehty.

YHTEENVETO JA POHDINTA

Tuloksemme antavat viitteitä siitä, että niin kuntien kuin kuntaryhmien väliset erot elintasossa ja sosiaalisissa ongelmissa ovat kasvamassa 1990-luvun lopulla. Käännekohta on ollut taloudellisen laman selän tahtuminen vuosikymmenen puolivälissä.

Jos elintason ja psykososiaalisten ongelmien kehitystä tarkastelee rinnan, niin kuntaryhmät muodostavat mielenkiintoisia kombinaatioita. Kaupunkikunnat keräävät itselleen samaan aikaan korkeaa elintasoa ja psykososiaalisia ongelmia.

Harvaan asuttu maaseutu kärsii sosiaalisista ongelmista samalla, kun se putoaa nousukauden elintason kasvusta. Näin se muodostaisi suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan pussinperän, joka vaatii osakseen paljon huomiota (palveluja, tulonsiirtoja) mutta kasvattaa bruttokansantuotetta vain vähäisessä määrin. Jatkossa onkin aiheellista tarkastella sitä, kuinka hyvin tämä kuvaa tilannetta kaikissa harvaan asutuissa kunnissa vai onko kuntaryhmän sisällä suuria eroja.

Kolmas hyvinvointityyppi muodostuu kaupungin läheisestä maaseudusta. Siellä yhdistyvät kohtuullinen elintaso ja sen tasainen kohoaminen sekä vähäinen psykososiaalisten ongelmien esiintyminen. Onko niin, että tämä kuntaryhmä muodostaa jotenkin ideaalisen asuinympäristön?

Mitä tulosten perusteella voidaan sanoa varmasti kuntien välisistä eroista? Ensinnäkin voidaan todeta, että kuntatyyppien välillä on ollut selviä tasoeroja sekä elintasossa että psykososiaalisissa ongelmissa koko 1990-luvun ajan. Tasoerot ovat selvät ja kiistattomat: kasvukeskusten elintaso on korkeampi kuin periferian. Tasoerot ovat myös jonkin verran kasvussa.

Kuntatyyppien väliset suhteelliset erot ovat taas pysyneet suurin piirtein samoina koko 1990-lu-

vun ajan. Hajaannusta on kuitenkin havaittavissa niin elintason kuin psykososiaalisten ongelmienkin osalta. Selkein suhteellinen erkaneminen on havaittavissa harvaan asutun maaseudun ja kaupunkien läheisen maaseudun välillä. Sen sijaan pelkistetyssä kaupunki–maaseutu-jaossa ei havaita selvää suhteellisten erojen kasvua.

Kuntien väliset erot – ohi kuntatyyppien – vaikuttavat olevan kasvussa. Suomalainen kuntarakenne olisi tämän mukaan eriytyvässä niin elintason kuin psykososiaalisten ongelmien osalta. Kun kuntatyyppien välillä ei ollut suuria muutoksia havaittavissa, niin kuntien välisten erojen kasvu viittaa siihen, että erot kuntatyyppien sisällä ovat lisääntymässä. Löytyy siis korkean ja matalan elintason ja psykososiaalisten ongelmien kaupunki- sekä maaseutukuntia.

Maaseutu näyttää eriytyvän selkeästi kahteen osaan: toinen puolisko menestyy varsin hyvin ja toinen taas riutuu ongelmissa. Suurten kaupunkien läheisyydessä oleva maaseutumainen kunta tuntuu menestyvän hyvin niin elintason korkeudella kuin psykososiaalisten ongelmien alhaisuudella mitaten. Samaan aikaan kasvukeskuksista kauimpana olevat harvaan asutut maaseutukunnat kärsivät alhaisesta elintasosta ja yleisistä psykososiaalisista ongelmista.

Sitomalla hyvinvointiprofililtaan erilaiset kuntatyytit Suomen karttaan voitiin osoittaa hyvinvoinnin selkeä vaihtelu myös alueellisesti. Viime vuosien aluepoliittisten toimien tukemien kasvukeskusten – pääkaupunkiseudun, Turun, Tampereen ja Oulun ympäristöalueet – edustavat samanaikaisesti korkeata elintasoa ja kohtuullisen korkeata psykososiaalista hyvinvointia. Pohjanmaa puolestaan kombinoi alueena vaatimattomampaa elintasoa ja kohtuullista psykososiaalista hyvinvointia. Hyvinvointipolitiikan todellinen haaste pysyy edelleen Pohjois- ja Itä-Suomessa sekä eräänlaisena kielekkeenä keskisen Suomen haja-asutuskunnissa. Asetelma ei ole juuri muuttunut niistä tuloksista, joita tutkijat esittivät jo 1980-luvun alkupuolelta (esim. Kuitunen & Siirilä 1985).

Liitetaulukko 1. Hyvinvointi-indeksien muodostamisessa käytetyt yksilön hyvinvointia kuvaavat muuttujat

Hyvinvoinnin ulottuvuudet	Indikaattorit	Sovellutus	Tiedot saatavissa				
			90	92	94	96	98
Työllisyys (2 muuttujaa)	Työttömät ¹ (keskimäärin vuoden aikana)	% työvoimasta		x	x	x	x
	Pitkäaikaistyöttömät ² (keskimäärin vuoden aikana)	% työttömistä	x	x	x	x	x
Talous/ toimeentulo (4 muuttujaa)	Nettotulot	mk/kulutussyksikkö ³		93	x	x	97
	Veroäyrit	kpl/asukas	x	x	x	x	x
	Velkajärjestelyhakemukset (vuoden aikana)	/1 000 asukasta			x	x	97
	Toimeentulotukea saaneet	% asukkaista	x	x	x	x	x
Koulutus (2 muuttujaa)	Keskiasteen koulutuksen saaneet ⁴	% 15 vuotta täyttäneistä	x	x	x	x	x
	Korkea-asteen koulutuksen saaneet ⁵	% 15 vuotta täyttäneistä	x	x	x	x	x
Asuminen (2 muuttujaa)	Erittäin puutteellisesti varustetuissa asunnoissa asuvat asuntokunnat ⁶	% asuntokunnista	x	x	x	x	x
	Ahtaasti asuvat asuntokunnat ⁷	% asuntokunnista	x	x	x	x	x
Terveys (3 muuttujaa)	Kaikki kunnallisissa sairaaloissa ⁸ vuoden aikana hoidetut potilaat	/1 000 asukasta		x	x	x	x
	Kunnallisissa ⁸ sairaaloissa vuoden aikana hoidetut psykiatrian ⁹ erikoisalan potilaat	/1 000 asukasta			x	x	x
	Työkyvyttömyyseläkkeen saajat	/1 000 työikäistä	x	x	x	x	x
Rikollisuus/ turvattomuus (3 muuttujaa)	Poliisin tietoon tulleet väkivalta-rikokset ¹⁰	/1 000 asukasta	x	x	x	x	x
	Poliisin tietoon tulleet om.rikokset ¹¹	/1 000 asukasta	x	x	x	x	x
	Poliisin tietoon tulleet huum.rikokset	/1 000 asukasta	x	x	x	x	x
Ongelmat (5 muuttujaa)	Alkoholikuolemat (pää- ja myötävaikuttavat syyt) ¹²	/henkilövuosi		x	x	x	x
	Alkoholikuolemat (päädiagnoosi)	/henkilövuosi, ikäväk.		x	x	x	x
	Itsemurhat ¹³	/10 000 asukasta		x	x	x	97
	Sijoitetut ¹⁴ lapset ja nuoret Avohuollon ¹⁵ piirissä vuoden aikana olleet lapset ja nuoret	/1 000 0–17-vuotiasta		x	x	x	x
		/1 000 0–17-vuotiasta		x	x	x	x

¹Työttömiksi määritellään jokaisen kuukauden viimeisenä päivänä kaikki 15–74-vuotiaat, jotka ovat ilman työtä ja kokopäivätyöhön käytettävissä tai jotka odottavat sovitun työsuhteen alkamista (työnhakijat ja työttömät, joiden työhakemus on laskentapäivänä voimassa). Lomautetut lasketaan myös työttömiksi. Sen sijaan työkyvyttömyyseläkkeen saajia ei lasketa työttömiksi. Työttömyysaste lasketaan työministeriön työnhakijarekisterin tietojen pohjalta.

²Pitkäaikaistyötön on henkilö, joka on yhtäjaksoisesti ollut 12 kuukautta ilman työtä.

³Kulutussyksikkö on laskettu seuraavasti: 1 x yli 18-vuotias kuntalainen, 0,5 x alle 18-vuotias kuntalainen.

⁴Keskiasteen koulutuksen saaneita ovat ylioppilastutkinnon suorittaneet ja ammatillisissa oppilaitoksissa enintään 3-vuotisen koulutusammatin tai tutkinnon suorittaneet.

⁵Korkea-asteen koulutuksen saaneita ovat ammatillisissa oppilaitoksissa yli 3-vuotisen koulutusammatin tai tutkinnon suorittaneet, ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinnon suorittaneet.

⁶Asunto on erittäin puutteellisesti varustettu, kun asunnosta puuttuu jokin seuraavista varusteista: vesijohto, viemäri, lämmin vesi tai wc.

⁷Asunto on ahtaasti asuttu, jos siinä asuu enemmän kuin yksi henkilö per huone. Keittiötä ei lasketa huoneluukuun.

⁸Kunnalliset sairaalat sisältävät yliopistolliset ja muut keskussairaalat, aluesairaalat sekä terveyskeskussairaalat. Sen sijaan valtion ja yksityisten ylläpitämiä sairaaloita ei lueta

kuuluviksi kunnallisiin sairaaloihin.

⁹Psykiatrian erikoisala kattaa lapsi-, nuoris- ja aikuispsykiatrian.

¹⁰Väkivaltarikokset käsittävät murhat, tapot sekä henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset.

¹¹Omaisuusrikokset käsittävät varkaudet, ryöstöt, petokset ja maksuvälinepetokset.

¹²Alkoholikuolemia koskeva luku on laskennallinen ja koskee vuosia 1991–1996. Kyseistä lukua on käytetty kuvaamaan kaikkia vuosia. Luku sisältää vain miesten alkoholikuolemat. Koska miesten alkoholikuolleisuus on huomattavasti yleisempää kuin naisten, ovat koko väestön alkoholikuolleisuuksien kunnittaiset erot pääasiassa miesten dominoimia.

¹³Itsemurhia koskeva luku sisältää kaikissa ikäryhmissä tehdyt itsemurhat.

¹⁴Sijoitetuilla lapsilla tarkoitetaan sosiaalilautakunnan päätöksellä kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna tai jälkihoitona sijoitettuja lapsia ja nuoria.

¹⁵Avohuollon toimenpiteillä tarkoitetaan lapsen tai nuoren tukiasumisen, toimeentulon, koulunkäynnin ja harrastustoiminnan turvaamista sekä muita tarpeen vaatimia tukitoimia, myös perheen tukemista ja kuntoutusta. Avohuollon tukitoimena voidaan järjestää myös perhehoitoa ja laitoshuoltoa yhdessä vanhemman tai huoltajan kanssa tai 12 vuotta täyttäneelle lapselle yksinään.

Liitetaulukko 2. Hyvinvoinnin ulottuvuudet, Varimax-rotatointi

	Factor 1	Factor 2	Factor 3	Factor 4	Factor 5
Korkea-asteen koulutetut	0,91252	0,13068	0,06592	-0,01241	-0,04755
Nettotulot/kulutussyksikkö	0,89719	0,04044	-0,15814	0,07712	-0,02161
Omaisuusrikokset	0,64675	0,55722	-0,02204	0,14855	0,01126
Työkyvyttömät	-0,82753	0,29964	0,01895	0,08835	0,17453
Sairaaloissa hoidetut	-0,71791	0,23407	-0,06257	-0,28488	0,07196
EPV-asuntokunnat	-0,64068	-0,26892	-0,47774	0,25692	0,03164
Väkivaltariokset	0,13223	0,76334	0,11898	-0,13382	0,04370
Psykiatrian esh-potilaat	-0,16457	0,63184	-0,16303	-0,08668	0,06223
Sijoitetut	0,08513	0,61615	0,12008	0,33771	-0,13143
Toimeentulotukea saaneet	-0,10932	0,56409	0,55139	0,03127	0,13701
Alkoholikuolemat	-0,34340	0,52502	0,09272	0,26559	0,32698
Keskiasteen koulutetut	0,10946	-0,07665	0,75938	-0,17487	0,00219
Työttömät	-0,26469	0,23906	0,47005	0,41612	0,06626
Pitkäaikaistyöttömät	0,18743	-0,00641	-0,18796	0,81979	0,00550
Itsemurhat	-0,14357	0,12330	-0,14997	-0,13389	0,80872
Velkajärjestelyhakemukset	-0,01055	-0,10891	0,36249	0,17245	0,64905
Huumausainerikokset	0,43536	0,45608	0,04949	0,04811	-0,14711
Ominaisarvo	4,3304	3,1011	1,5106	1,2364	1,0264
Selitysosuus	0,2547	0,1824	0,0889	0,0727	0,0604

KIRJALLISUUS

Alueellinen kehittyneisyys: tutkimus elinolojen ja hyvinvoinnin alueellisista eroista 1975. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 3. Helsinki 1979

Alueellinen kehitys ja aluepolitiikka Suomessa. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2000/6. Helsinki 2000

Alueelliset hyvinvointierot. Aluepoliittisia tutkimuksia ja selvityksiä, 6. Helsinki: Sisäasiainministeriö, 1988

Andersson, Harri: Kaupunkitutkimusohjelma ja kaupunkitutkimuksen kansainvälisyys. Julkaisussa: Näkökulmia kaupunkitutkimukseen. Kaupunkitutkimus forum. Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 5/1999

Andersson, Sirpa: Vanhusten kotihoito ja hoivan monituottajamallit. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 9/1998

Antikainen, Janne: Kehitysalueet ja kehittyvät seudut. Esitelmä Alueellinen erilaistuminen ja työllisyys-konferenssissa Joensuussa 29.5.2000

Aronen, Kauko & Siirilä, Seppo: Hyvinvointierot ja alueellinen erilaistuneisuus. Tampereen yliopisto, aluetiede, tutkimuksia sarja B 27. Tampere 1981

Aulaskari, Olli & Keränen, Heikki & Malinen, Pentti: Maaseututyyppittely. (8.5.2000, luonnos)

EU:n rakennerahasto-ohjelmien seurantatyöryhmän loppuraportti. Sisäasiainministeriön aluekehitysosaston julkaisuja 1/2000

Häkkinen, Iida: Muutospäätös ja aluevalinta Suomen sisäisessä muuttoliikkeessä. Tutkimuksia 65. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, 2000

Högbacka, Riitta: Naisena maaseudulla. Tutkimus naisten asemasta erilaisilla maaseutualueilla. Julkaisuja 41. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsingin yliopisto 1995

Kainulainen, Jari: Tulevaisuuden näkymät ja selviytymiskeinot Kainuussa. Maaseudun uusi aika 1/99, 17–27

Kainulainen, Sakari: Elämäntapahtumat ja elämään tyytyväisyys eri sosiaaliluokissa. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 62. Kuopio 1998

Kallio, Vesa: Suomalaisen viljelijäväestön henkinen ilmapiiri. Julkaisuja 53. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsingin yliopisto 1997

Kaupunki- ja maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus -väkiraportti, versio 3 (29.2.2000)

Keränen, Reijo & Malinen, Pentti & Keränen, Heikki & Heiskanen, Tiina: Suomen maaseututyyppien alueellistaminen. Tutkimusraportti 6: 1. Kuopio: Ylä-Savon Instituutti, 1993

Korhonen, Teppo: Maaseudun elämäntavan muutos. Teoksessa: Löytönen, Markku & Kolbe, Laura (toim.): Suomi. Maa, kansa, kulttuurit. Jyväskylä: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1999

Kuitunen, Jorma & Siirilä, Seppo: Elinympäristöt – hyvinvointi – aluepolitiikka. Tampereen yliopisto, aluetiede, tutkimuksia sarja B 36. Tampere 1985

Kunnat 1995. Alueluokitukset, käsikirjoja 28. Tilastokeskus

Lankoski, Helinä & Siirilä, Seppo: Vertikaalinen työnjako ja alueellinen erilaistuneisuus. Keskus- ja periferia-alueiden rakenteelliset erot hyvinvoinnin näkökulmasta. Tampereen yliopisto, aluetiede, tutkimuksia sarja B 29. Tampere 1982

Muilu, Toivo: EU-rahoitteinen tutkimushanke maaseudun nuorista. Tiedonanto 22.6.2000

Muilu, Toivo & Rusanen, Jarmo & Naukkarinen, Arvo: Huoltosuhte ja aluekehitys: kuka elättää tulevaisuudessa maaseudun? Maaseudun uusi aika 2/97, 130–137

Näkökulmia kaupunkitutkimukseen. Kaupunkitutkimus forum 1999. Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 5/1999

Oksa, Jukka (toim.): Syrjäisen maaseudun uudet kerrostumat. Julkaisuja n:o 110. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos 1994

Oksa, Jukka: Syrjäkylä muutoksessa. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 30. Joensuu 1998

Palttila, Yrjö & Niemi, Erkki: Suomen maaseutu EU-kauden alussa – Maaseutuindikaattorit. Katsauksia 2/1999. Tilastokeskus 1999

Riihinen, Olavi: Alueellinen erilaistuminen: tutkimus taloudellisen osajärjestelmän ja sosiaalisen integraation alueittaisista muutoksista. Lisensiaattitutkimus. Helsingin yliopisto 1963

Riihinen, Olavi: Teollistuvan yhteiskunnan alueellisen erilaistuneisuus. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia 13. Porvoo: WSOY, 1965

Rouhiainen, Vesa: Maaseudun nuoret miehet. Julkaisuja 69. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsingin yliopisto 2000

Rusanen, Jarmo & Colpaert, Alfred & Muilu, Toivo & Naukkarinen, Arvo: Orastavaa kaupunkiköyhyyttä. Pysyviä ja kasvavia tuloeroja. Tietoaika 2/2000, 11–13

Saari, Matti: Päätynyt vuosikymmen lähenteli 70-luvun maassamuuton ennätyksiä. Helsingin Sanomat 3.1.2000

Siirilä, Seppo: Spatial differentiation in Finland – a

welfare approach. Tampereen yliopisto, aluetiede, tutkimuksia sarja B 33. Tampere 1984

Siirilä, Seppo & Hautamäki, Lauri & Kuitunen, Jorma & Keski-Petäjä, Timo: Hyvinvoinnin alueelliset erot Suomessa. Tampereen yliopisto, aluetiede, tutkimuksia sarja B 47. Tampere 1988

Siirilä, Seppo & Viljanen, Ville & Jousmäki, Jussi: Elinolojen alueellinen erilaistuminen. Tampereen yliopisto, aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos. Tutkimuksia sarja B 71. Tampere 1999

Sireni, Maarit: Mistä on hyvät emännät tehty? Tutkimus maataloudessa työskentelevien naisten sosiaalisesta syrjäytymisestä. Maaseudun uusi aika 1/98, 40–48

Suikkanen, Asko: Oulun seutukunta ja työikäisen väestön muuttaminen. Esitelmä Alueellinen erilaistuminen ja työllisyys -konferenssissa Joensuussa 29.5.2000

Suomen tilastollinen vuosikirja 1999. Hämeenlinna: Tilastokeskus, 1999

Taloukskriisi-tutkimusohjelman asiantuntijaseminaari Helsingin Säätytalolla 13.4.2000. Heikki A. Loikasen ja V. Vihriälän esitysten tiivistelmät. www.aka.fi/

Tervo, Hannu: Suomen aluerakenne ja siihen vaikuttavat tekijät. Kansantaloudellinen aikakauskirja 96 (2000): 3, 398–415

Vartiainen, Perttu & Antikainen, Janne: Kaupunkiverkkotutkimus 1998. Kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 2/98. Helsinki: Sisäasiainministeriö, 1998.

ENGLISH SUMMARY

Matti Heikkilä & Sakari Kainulainen: Welfare differences within Finland (Maan sisäiset hyvinvointierot)

Recent research lends support to the view that Finland is becoming increasingly divided between successful regions and struggling regions. However, interpretations offered of the real direction of regional development in the late 1990s differ widely. The aim of this article is to see how the welfare of people living in different types of rural and urban areas has developed during the 1990s. The data were collected from Stakes and Statistics Finland sources compiled for 1992, 1994, 1996 and 1998. The population=s standard of living has steadily increased since the mid-1990s when economic recession was at its worst. At that point the differences between different types of municipalities increased, even though they were quite clear even at the beginning of the decade. In 1992, only very few of the sparsely populated and the core rural areas ranked among the most affluent municipalities. The situation

then, as more recently, was somewhat better in rural municipalities lying close to major towns and cities. At that time the standard of living was highest in urban centres and municipalities. There has also been an increase in the occurrence of psychosocial problems towards the end of the decade, especially in urban municipalities and in sparsely populated rural areas. Failing to keep up with the rising standards of living during economic growth, the population living in sparsely populated rural areas also suffers from a host of social problems. This is a highly problematic category for the Finnish welfare society: on the one hand it requires considerable attention in the form of services and income transfers, on the other hand its contribution to GDP is negligible. The third welfare type is represented by rural areas close to towns and cities. This type combines a reasonable standard of living, a steady rise in the standard of living and a low occurrence of psychosocial problems.

KEY WORDS:

Welfare, regional differences, urban areas, rural areas, standard of living, psychosocial problems, Finland